

БӨЛІМ: ЖАЛПЫ РУБРИКА

«Сен маған досыңды көрсет, мен сенің кім екеніңді айтамын» мақалаЖАРИЯЛАНДЫ
15.10.2024СІЛТЕМЕ
https://bilimger.kz/166078/

Адамның өмірлік ұстанымдары мен тұлғалық қалыптасуы оның ортасына, әсіресе жақын араласатын достарына тікелей байланысты. Қазіргі психология мен философия салалары бұл қағиданы жан-жақты зерттеп, адамның тұлғалық дамуындағы әлеуметтік факторлардың рөлін анықтап көрсетеді. «Сен маған досыңды көрсет, мен сенің кім екеніңді айтамын» деген халық мақалы халық даналығының жарқын көрінісі ғана емес, сонымен қатар адамның достық қарым-қатынас арқылы өзін қалай қалыптастыратынын түсінуге мүмкіндік береді.

Бұл мақалада достық ұғымының табиғаты, достардың тұлғаның дамуына ықпалы және достық қарым-қатынастың тұлғаның болмысына әсері тереңірек қарастырылады.

Достық ұғымының тереңдігі және оның адам өміріндегі орны

Достық – бұл адам өміріндегі маңызды құндылықтардың бірі. Адам өмірінде достықтың орны ерекше, себебі достар өмірдің түрлі кезеңдерінде қолдау көрсету, көмектесу, қуанышты да, қайғыны да бөлісу арқылы өзара байланысты нығайтады. Достық қарым-қатынас өмірде қолдау мен сенімділіктің қайнар көзі болып табылады.

Философиялық тұрғыдан қарағанда, достықтың көптеген анықтамалары бар. Ежелгі грек философы Аристотель достықты «ізгілік» деп атаған және ол шынайы достардың бір-біріне өзара көмек пен қолдау көрсетіп, бір-бірін моральдық тұрғыдан байытатынын айтқан. Аристотель достықтың үш түрін ажыратады:

1. **Пайдаға негізделген достық** – адамдар бір-біріне тек белгілі бір пайда алу мақсатында ғана дос болады. Бұл уақытша достық түрі, себебі мақсат орындалғаннан кейін қарым-қатынас та аяқталады.
2. **Қанағатқа негізделген достық** – достық қарым-қатынас негізінен ләззат немесе көңіл көтеру үшін құрылады. Бұл да уақытша қарым-қатынас болып табылады.
3. **Ізгілікке негізделген достық** – бұл ең берік және ең құнды достық түрі, себебі адамдар бір-бірін тек жақсылық үшін және моральдық тұрғыдан байыту үшін дос болады. Бұл достық түрі ұзақ мерзімді және сенімді қарым-қатынасқа негізделген.

Аристотель достықтың ізгілікті және ұзақ мерзімді болуы адамның өзін-өзі жетілдіруі мен оның айналасындағы адамдарға деген қарым-қатынасында көрінетінін атап өткен.

Достардың мінез-құлқына әсері және тұлғалық қалыптасуы

Психологиялық тұрғыдан алғанда, адамның мінез-құлқы мен көзқарастары көбіне оның әлеуметтік ортасы арқылы қалыптасады. Әлеуметтік орта дегеніміз – бұл адам күнделікті өмірде араласатын адамдар тобы. Достық қарым-қатынастар адамның өмірлік ұстанымдарын, моральдық құндылықтарын және өзіне деген сенімін қалыптастыруға тікелей әсер етеді.

1. Тұлғаның дамуы мен психологиялық әсер

Зигмунд Фрейдтің психоанализ теориясында тұлғаның дамуына балалық шақтағы қарым-қатынастар үлкен әсер етеді. Фрейдтің пікірінше, адам балалық шақта отбасы мүшелерімен, достарымен және басқа да маңызды адамдармен өзара қарым-қатынас арқылы өзінің жеке басының ерекшеліктерін қалыптастырады. Адамның болашақта достармен қарым-қатынасы оның тұлғалық дамуындағы маңызды кезеңдердің бірі болып саналады.

Жан Пиаже баланың когнитивтік дамуын зерттей отырып, оның дамуына әлеуметтік ортаның, оның ішінде достарының әсері үлкен рөл

атқаратынын анықтады. Балалар бір-бірімен қарым-қатынас арқылы жаңа білімдерді игеріп, өмірлік құндылықтар мен нормаларды қабылдайды. Бұл білімдер мен тәжірибелер олардың ойлау қабілеті мен тұлғалық дамуына әсер етеді.

2. Әлеуметтік когнитивтік теория

Альберт Бандураның әлеуметтік когнитивтік теориясына сәйкес, адамдардың мінез-құлқы тек ішкі факторларға ғана емес, сондай-ақ олардың қоршаған ортасындағы адамдардың әрекеттеріне де байланысты. Адамдар бір-бірін бақылай отырып, олардан үйренеді, жаңа дағдылар мен мінез-құлық үлгілерін қабылдайды. Бұл тұрғыдан достар адамға үлгі болып, олардың мінез-құлқын өзгерте алады.

Тұлғаның ортасы: Қоғам мен достықтың байланысы

Адамның тұлға ретінде қалыптасуында оның достары ғана емес, жалпы қоғам да маңызды рөл атқарады. Қоғамдық құндылықтар, моральдық нормалар, мәдениет пен білім адамды тәрбиелейді, оның болашақ таңдауына әсер етеді. Қоғамдағы достардың да рөлі ерекше, себебі олар қоғамның кішігірім бейнесі ретінде адамға тікелей ықпал етеді.

1. Адам және қоғам

Герберт Спенсер және Эмиль Дюркгейм сияқты социологтар қоғам мен адам арасындағы байланысты зерттей келе, адам өзінің қоғамының өнімі екенін көрсеткен. Әрбір адамның мінез-құлқы, әрекеттері және құндылықтары қоғамда қалыптасатын нормалар мен ережелерге сәйкес келеді. Осы тұрғыдан, адамдар бір-біріне әсер ете отырып, қоғамда қалыптасқан құндылықтарды бөліседі. Достар – осы құндылықтардың қалыптасуындағы маңызды факторлар.

2. Қазіргі замандағы достықтың рөлі

Қазіргі заманда достық қарым-қатынастар жаһандану үрдісінде үлкен өзгерістерге ұшырауда. Әлеуметтік желілердің, интернеттің дамуы арқылы адамдар бір-бірімен шексіз қарым-қатынас орната алады. Бұл

жаңа байланыстар тек физикалық ортада ғана емес, виртуалды әлемде де достық қарым-қатынастардың дамуына ықпал етеді. Дегенмен, бұл қарым-қатынастардың шынайылығы мен тереңдігі әртүрлі болуы мүмкін. Интернеттегі достардың адамға қаншалықты әсер ететінін анықтау да қиынға соғады.

Дос таңдау - саналы шешім қабылдау

Адамның өмірінде дұрыс дос таңдау оның болашағына, мансабына және тұлға ретінде дамуына үлкен әсер етеді. Көптеген психологтар адамға дос таңдауда мұқият болуды, ортақ құндылықтарды бөлісетін, сенімді және шынайы адамдарды іздеуді ұсынады. Жаман орта немесе теріс пиғылды достар адамды кері тартып, оның жеке басының дамуына кедергі келтіруі мүмкін.

«Сен маған досыңды көрсет, мен сенің кім екеніңді айтамын» деген мақалдың мәні өте тереңде жатыр. Адамның достары оның болмысын, мінез-құлқын, өмірлік ұстанымдарын қалыптастырады. Дос таңдау – бұл өз болашағын анықтау және өмірдің мәнін іздеу. Сондықтан адамға өзінің досын дұрыс таңдау қажет, себебі дұрыс ортада ғана адам өз мүмкіндіктерін толық жүзеге асыра алады. Осы тұрғыдан, бұл мақалдың тәрбиелік және философиялық мәні зор.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Аристотель. (2002). *Никомах этикасы* (Г. К. Лукьянов аудармасы). Алматы: Ғылым баспасы.
2. Фрейд, З. (2021). *Тұлғаның психоанализі*. Алматы: Кітап әлемі.
3. Пиаже, Ж. (1999). *Баланың ойлау қабілетінің дамуы*. Астана: Психология институты.
4. Бандура, А. (1986). *Social Foundations of Thought and Action: A Social Cognitive Theory*. Englewood Cliffs: Prentice-Hall.
5. Спенсер, Г. (1969). *Социология негіздері*. Мәскеу: Прогресс.
6. Дюркгейм, Э. (1995). *Қоғамдық қатынастар теориясы*. Санкт-

Петербург: Лань.

7. Эллис, А. (1962). *Reason and Emotion in Psychotherapy*. New York: Lyle Stuart.

Bilimger.kz ақпараттық-танымдық порталы

ҚМ АА Күәлік нөмірі: **KZ45VPY00102718** — ҚР Мәдениет және Ақпарат министрлігі

© 2026 **Bilimger.kz Ақпараттық-танымдық білім порталы**. Барлық мазмұн авторлық құқықпен қорғалған.